

Х ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ СИМПОЗИУМ ІЗ ПРОБЛЕМ АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

Захід, організаторами якого стали Інститут історії України НАНУ, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького та Наукове товариство істориків-аграрників, відбувся 2–3 жовтня 2014 р. Метою форуму проголошувалося привернення уваги фахівців та громадськості до необхідності активного опрацювання широкого кола проблем, пов'язаних з історією українського селянства, обговорення недостатньо вивчених тем, визначення нових напрямів студіювання, підбиття підсумків історико-аграрних досліджень останніх десятиліть.

Симпозіуми з проблем аграрної історії проводяться в Україні з 1996 р. Нинішній, десятий, став ювілейним із моменту започаткування подібних наукових форумів. Цього року у його роботі взяло участь близько 100 фахівців, які представляли різні міста України (Вінниця, Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Кам'янець-Подільський, Київ, Кіровоград, Кременчук, Кривий Ріг, Луцьк, Львів, Миколаїв, Полтава, Тернопіль, Умань, Херсон, Хмельницький, Черкаси, Чернігів), а також науково-освітні установи Польщі, Білорусі, Російської Федерації.

Відкрив симпозіум в.о. ректора Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького д-р економ. наук *О.В.Черевко*. У своїй промові він привітав учасників і гостей форуму, указавши на велику значимість цього заходу та основні проблеми сучасного аграрно-промислового комплексу нашої держави. Із розлогим вітальним словом звернувся до учасників і гостей заходу директор Інституту історії України НАНУ академік НАН України *В.А.Смолій*. Спрямовуючи роботу симпозіуму, він наголосив на актуальності та своєчасності його проведення, окресливши найбільш перспективні напрями подальшого дослідження історико-аграрних проблем.

Пленарне засідання проходило у формі доповідей з елементами наукової дискусії та обговорення. Велике зацікавлення викликав виступ почесного голови Незалежного об'єднання сільськогосподарських виробників Чорнобаївського району, почесного голови Фонду імені І.М.Піддубного *П.Г.Душейка* «Сучасне українське село: актуальні проблеми розвитку». Доповідач проаналізував його соціально-економічне становище, указавши на проблемні питання та водночас на шляхи їх вирішення, означив великий нереалізований потенціал українського селянства.

Із цікавістю було зустрінuto доповідь д-ра іст. наук, проф., члена-кореспондента НАН України, гол. наук. співроб. Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАН України *В.Ф.Солдатенка* «Чинник “українського хліба” в Громадянській війні (1917–1920 рр.)». Автор висловив спостереження, які свідчать, з одного боку, про домінують реалістичності в підходах радянської влади до хлібної проблеми, а з іншого – про неабияку роль останньої у соціальній диференціації села та поглибленні протиборства в умовах громадянської війни. Відтак, чинник «українського хліба» виявився тією, звісно, не визначальною, однак доволі впливовою реалією, яка передіришила хід і результати громадянської війни 1917–1920 рр. в Україні та на всьому просторі колишньої Російської імперії.

Доповідь «Діяльність Сергія Гербея на посаді міністра продовольчих справ Української Держави (серпень – листопад 1918 р.)» виголосив на пленарному засіданні д-р іст. наук, проф., гол. наук. співроб. Інституту історії України НАНУ *Р.Я.Пиріг*. Було проаналізовано роботу Мінпроду, боротьбу зі спекуляцією в 1918 р., розширення мережі закупівельних організацій, виконання експортних операцій, правове регулювання

внутрішнього продовольчого ринку, а також наведено нові біографічні дані про міністра продовольчих справ Української Держави С.Гербеля.

Широкий спектр питань про місце і роль аграрного сектора та селянства в розвитку економічних, політичних процесів в Україні порушили у своїх доповідях на пленарному засіданні д-р іст. наук, проф., завідувач кафедри архівознавства, новітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького, голова Наукового товариства істориків-аграрників *А.Г.Морозов*, проф. кафедри архівознавства, новітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Черкаського національного університету, виконавчий секретар Наукового товариства істориків-аграрників *І.А.Фареній*, завідувач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Б.Хмельницького проф. *С.В.Корновенко* та д-р іст. наук, проф., провід. наук. співроб. Інституту історії України НАНУ, голова Асоціації дослідників голодоморів в Україні *В.І.Марочко*.

Подальша робота симпозіуму проходила в рамках п'яти секцій. На першій, де розглядалися питання історіографії аграрної історії та аналізувалися основні історіографічні здобутки останніх десятиліть, із доповідями виступили канд. іст. наук, доц. кафедри гуманітарних дисциплін Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна» *О.А.Бундак*, що охарактеризувала працю Т.Шаніна «Революція як момент істини», в якій висвітлюється діяльність Всеросійського селянського союзу; канд. іст. наук, доц. кафедри історії та етнології України Черкаського національного університету *К.В.Івангородський* з аналізом палеоботанічних досліджень землеробства давніх слов'ян у сучасній історіографії; канд. іст. наук, доц. кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету *В.А.Іващенко*, який детально охарактеризував сучасну українську історіографію податкової політики в українському селі (1917–1921 рр.); д-р іст. наук, проф., завідувач кафедри історії України та суспільних дисциплін Черкаського державного технологічного університету *В.М.Лазуренко* з аналізом наукової літератури 1920-х рр., де висвітлювалися проблеми структурування селянського господарства фермерського типу та його роль в аграрному виробництві; д-р іст. наук, проф. кафедри історії та етнології України Черкаського національного університету *Ю.П.Присяжнюк*, котрий зацікавився новітніми історичними дослідженнями щодо поглядів на селянство інтелектуалів Наддніпрянщини другої половини ХІХ ст.

У роботі другої секції, де розглядалися актуальні проблеми джерелознавства та методології історико-аграрних студій, а також було порушено питання аграрної історії в іменах, узяли участь д-р іст. наук, проф. кафедри теорії та історії держави та права Кременчуцького державного політехнічного університету *Г.Т.Капустян*, яка звернула увагу присутніх на забуті та маловідомі імена дослідників аграрної історії, зокрема професора Череваня; д-р іст. наук, доц. кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету *О.М.Приймак* з аналізом нарративних джерел із соціальної історії селянства півдня України другої половини ХІХ – початку ХХ ст.; канд. іст. наук, доц. кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету *О.М.Тараненко*, який акцентував увагу на важливості всебічного вивчення історичних джерел з аграрної політики республіканських урядів періоду революції та громадянської війни (1917–1920 рр.).

Третю секцію симпозіуму було присвячено проблемам етнокультурного буття, духовності, світогляду селянства. В її рамках із доповідями виступили д-р іст. наук, проф., завідувач кафедри історії та етнології України Черкаського національного університету *О.О.Драч*, яка висвітлила гендерний аспект аграрної історії, зокрема просвітницьку місію випускниць вищих жіночих курсів Російської імперії; д-р іст. наук, проф., завідувач кафедри всесвітньої історії Черкаського національного університету *О.Г.Перехрест*, котрий указав на особливості відбудови та налагодження роботи культурно-просвітницьких закладів в українському селі в 1943–1945 рр.; канд. іст. наук, ст. наук. співроб. Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН *А.С.Білоцерківська*, яка охарактеризувала діяльність Українського науково-дослідного інституту тваринництва степових районів імені М.Ф.Іванова «Асканія Нова» та ін.

У рамках четвертої та п'ятої секцій розглядалися особливості аграрного розвитку й становища селянства в умовах ринково-капіталістичної трансформації і суспільно-політичних потрясінь ХІХ – початку ХХ ст., а також радянський період. Виступили канд. іст. наук, доц. кафедри історії та етнології України Черкаського національного університету *В.Ф.Босчко* з доповіддю про специфіку польської аграрної реформи 1919–1925 рр.; канд. іст. наук, доц. кафедри архівознавства, новітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Черкаського національного університету *Г.М.Голиш*, який висвітлив ленінсько-більшовистську концепцію соціалістичної модернізації села; канд. іст. наук, директор Державного архіву Черкаської області *Т.А.Клименко*, котрий акцентував увагу на красназавчій проблематиці, зокрема на питанні сільськогосподарського виробництва на Черкащині в другій половині ХІХ ст.; канд. іст. наук, доц. кафедри теорії та історії держави і права, в.о. проректора з науково-педагогічної роботи Черкаського національного університету *В.М.Мойсієнко* з доповіддю про проблему федералізму у вітчизняній ліберальній думці другої половини ХІХ – початку ХХ ст.; д-р іст. наук, проф. кафедри всесвітньої історії та правознавства Уманського державного педагогічного університету імені П.Г.Тичини *З.В.Священко* з доповіддю про проблему аграрних ініціатив «групи центру» Державної ради Російської імперії на початку ХХ ст.; д-р іст. наук, проф. кафедри архівознавства, новітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, директор навчально-наукового інституту історії і філософії Черкаського національного університету *Н.І.Земзюліна*, яка проаналізувала особливості становлення системи захисту прав жінок у процесі їх залучення у суспільне виробництво у СРСР упродовж 1920-х рр.

Під час симпозіуму було презентовано ювілейний випуск інформаційного вісника Наукового товариства істориків-аграрників «Історико-аграрні обрії». Перший його номер вийшов друком десять років тому, у квітні 2004 р. Часопис, котрий уже має свою власну історію, інформує наукову громадськість про події у сфері дослідження селянства та сільського господарства. Також відбулася презентація навчально-методичного посібника «Історія українського селянства», автором якого є професор кафедри історії України Тернопільського національного педагогічного університету імені В.М.Гнатюка *П.С.Коріненко*. У виданні на основі інтегрованого вивчення економічного й соціального життя селян, впливів внутрішніх і зовнішніх чинників здійснено реконструкцію історії українського селянства впродовж ІХ–ХХІ ст., з'ясовано особливості землеволодіння та землекористування та ін. Ще одним презентованим виданням стала монографія завідувача кафедри архівознавства, новітньої

історії та спеціальних історичних дисциплін Черкаського національного університету проф. А.Г.Морозова та канд. іст. наук, викладача Черкаського медичного коледжу Л.Б.Сіріченко «Формування спільної аграрної політики країн Європейського Союзу (1990–2000 рр.)». На основі виявлення, узагальнення, критичного розгляду історіографії та джерельної бази проаналізовано широке коло питань, пов'язаних із формуванням спільної аграрної політики ЄС.

Після секційних засідань учасники симпозіуму відвідали с. Васютинці (Чорнобаївський р-н Черкаської обл.), що розташоване на лівому березі Кременчуцького водосховища, де ознайомилися з діяльністю сучасних сільськогосподарських підприємств агрокорпорації «Дніпро», котра забезпечує роботою населення десяти навколишніх сіл, обробляє близько 15 тис. га ріллі. Обов'язки гіда виконував засновник і почесний президент Незалежного об'єднання сільськогосподарських виробників Чорнобаївського району П.Г.Душейко.

По завершенні симпозіуму було підбито його підсумки, дано оцінку виступам учасників, вироблено рекомендації щодо подальшого дослідження аграрної історії, а також визнано доцільність і важливість проведення таких заходів у майбутньому.